

ВИТОКИ ПРАКТИКИ ІДЕНТИФІКАЦІЇ ТА ОПОДАТКУВАННЯ СОБАК У ЄВРОПІ: ВІД АНТИЧНОГО РИМУ ДО СЕРЕДНЬОВІЧЧЯ

Юрій Овсінський

ORIGINS OF THE PRACTICE OF IDENTIFICATION AND TAXATION OF DOGS IN EUROPE: FROM ANCIENT ROME TO THE MIDDLE AGES

Jurij Ovsinskyj

The idea of a human or animal identifier dates back to the days of Ancient Rome, where bronze tokens were practiced for slaves and dogs. The text on such tokens indicated the owner's name and address, and sometimes the amount of the reward for help in the return of the fugitive. However, the small number of preserved artifacts of this type suggests that this practice did not become widespread or mandatory and was entirely dependent on the will of the owner, and was later completely forgotten.

We owe the Middle Ages to the emergence of a tax for keeping dogs in the household, which had a non-monetary form of payment – salt, grain or bran. In the XIII–XV centuries, the duty of dog owners in peasant farms was sometimes also the duty of feeding the dogs of the nobility, who often stopped for the night in the manor's estate during the hunt. Peasant subjects from this estate had to feed the lord's guests and their dogs at their own expense, or pay their lord a part of the harvested crop instead.

Also, with regard to the Middle Ages, artifacts confirm the appearance of the practice of marking on decorated pendants of the token type the place of «registration» of the dog and the coat of arms of the owner. In France, the practice of having the royal heraldic attributes of the Capetians on the collars of hunting dogs from the royal kennel is also known.

All this in the 18th century, eventually transformed into the appearance of registration and tax tokens for dogs, which from the XIX century, spread to most European countries.

The results of this article may be of interest to a wide range of researchers of Antiquity and the Middle Ages, tax history, canine experts, collectors and local historians.

Keywords: Rome, Middle Ages, identification token, tax, dogs, registration and tax token.

Порушена у статті проблематика частково висвітлена у одній із попередніх публікацій автора (Овсінський & Білик 2024, с. 20–22). На основі досліджень та артефактів з музейних фондів, частина яких вперше вводиться до наукового обігу, аналізується час появи жетонів-ідентифікаторів для людей та тварин у античну добу. Також з'ясовуються обставини появи податку за собак у Європі доби Середньовіччя. Питання витоків практики оподаткування власників собак свого часу принагідно розглядали польські дослідники Цезарій Косіковський та Яцентій Матушевський (Kosikowski & Matuszewski 2002). Історії появи цього податку торкалися й Роберт Квасьнєвський та Маґдалена Юрчук (Kwaśniewski & Jurczuk 2016, s. 24–44). Британська дослідниця А. Ніхоллс зібрала й впорядкувала цікавий ілюстративний матеріал з різноманітними зображеннями собак доби Середньовіччя (Nicholls 2014), частину якого нами використано у статті.

Основним завданням статті є простежити час появи й поширення практики ідентифікації та оподаткування собак у античну та середньовічну добу, що згодом призвело до впровадження у більшості країн Європи реєстраційно-податкових жетонів для собак (кін. XVIII – пер. пол. XIX ст.).

Перші згадки про податки на тварин маємо у Стародавньому Єгипті, де податок на велику рогату худобу фігурує в регулярних адміністративних реєстрах. Собак (як і котів та мавп) у будинках тримали люди з різних верств єгипетського суспільства і це було буденним явищем. Однак податком ці тварини не обкладалися (Strouhal 1997, p. 117).

Перші ідентифікаційні жетони рабів та собак походять саме з римських часів. Римська імперія – це, насамперед, вдалий цивілізаційний проєкт: законодавчо-правовий базис особистої свободи громадянина, високий рівень освіти, суспільна солідарність, безпека торгівлі й мандрів суходолом та морями, мощені дороги й обладнані порти, поштове сполучення тощо. Не дивно, що у високорозвиненому суспільстві зрештою зародилася культура шанобливого ставлення до домашніх тварин, зокрема собак; з'явилася необхідність їх суспільної ідентифікації.

Звідти ж походить і ідея виокремити якимсь чином свого чотирилапого друга. Для цього давні римляни додатково оздоблювали нашійники своїх собак намистинами з каменю, скла, раковин. Таку практику, наприклад, засвідчили розкопки польських археологів на терені давньоегипетського міста Береніс. У I–II ст. цей порт на березі Червоного моря був одним із центрів римської культури в Єгипті. Тут було знайдено величезний цвинтар домашніх тварин (розкопано 600 скелетів): здебільшого котів, а також собак різних порід. Зокрема, збереглися фрагменти бронзових собачих нашійників, часто прикрашених вищеописаними атрибутами (Бровин 2021).

Масовість утримування громадянами Риму собак у своїх оселях у межах міської забудови підтверджується, зокрема, й численними добре збереженими мозаїчними фресками та настінними малюнками з м. Помпеї, яке у 79 р. н.е. було поховане під шаром попелу внаслідок виверження вулкану Везувій. Тут представлені в основному сторожові «ланцюгові» собаки, здебільшого чорношерсті. Вони не дуже помітні вночі і таким чином вважалося, що зможуть краще «здивувати» можливого злодія, який намагатиметься проникнути в будинок (Pirolo 2021). Однак, слід визнати, що попри докладне зображення щонайменших деталей собачих нашійників на цих фресках та малюнках характерною тут є цілковита відсутність на них будь-яких жетонів-ідентифікаторів.

Стосовно ж часу появи собачого ідентифікатора на нашійнику, то можливо найдавніший і найрідкісніший собачий (?) жетон, що зберігся, це експонат Британського музею, датований IV ст. н. е. (іл. 1). Напис на бронзовому жетоні зроблений «вульгарною латиною»*: TENE ME NEFVCIA ET REVOCA ME AD DOMNV MEV VIVENTIVM IN ARA KALLISTI. Переклад: «Затримай мене, не дай втекти і поверни моєму хазяїну Вівентію на вівтар Каллісти». Відповідно до вказівок, той, хто знайшов «втікача», мав повернути його до маєтку Калліста, розташованого в районі Транстиберін у Римі, на правому березі річки Тібр. Експерти Британського музею не зовсім упевнені в тому, кому він належав, тому в каталоговому описі цього експоната читаємо: «Bronze Tag for a Dog, or possibly a Slave» – «Бронзовий жетон для собаки, або, можливо, раба» (Bronze Tag..., A.n. 257783001). Він є частиною серії жетонів із написами, знайдених як в Італії, зокрема в Римі, так і в Північній Африці. Слова на них часто є варіаціями «tene me et revoca me» («затримай мене і поверни мене») з інструкціями, як повернути втікача. Деякі з написів також містять відомості про власника, іноді навіть пропонуючи винагороду. Оскільки такі жетони носили у Римі здебільшого раби, дійсно важко визначити тут собачий він чи ні. Однак порівняльний аналіз з текстами та формами інших збережених подібних жетонів дозволяє припускати, що так.

Наприклад при розкопках у південній частині міста Рим на шиї скелета був виявлений бронзовий нашійник, призначений для рабів (III–II ст. до н.е). Відповідний напис сповіщав: «Якщо я буду спійманий, поверни мене Апроніану, служителю імператорського палацу на Авентині, оскільки я раб, що втік» (Смышляев 2007, с. 94). А от на іншому бронзовому жетоні з залізним нашійником (IV ст. н.е.), що експонується в Національному музеї в Римі (іл. 2), читаємо: FVGITENE ME CVM REVOLV VERISME DM ZONINO ACCIPIS SOLIDVM. Переклад: «Я втік. Упіймайте мене і відведіть до мого господаря Зоніуса, і ви отримаєте солід»** (Trimble 2016, р. 448). Знову не вказано конкретно про кого йдеться – раба чи пса, хоча все ж таки напевно першого з них. Італійська дослідниця Франческа Понтані*** слушно зауважує з цього приводу, що «це напис, що звертається до того, хто має знайти раба, неначе власник пластини [жетона – авт.] не може сам за себе сказати, так якби це був предмет або загублений пес» (Pontani 2015). У цілому практика таких ідентифікаційних жетонів не була обов'язковою чи систематизованою й, очевидно, залежала лише від бажання власника, а із занепадом Риму в наступні століття взагалі зникла.

* «Latina Vulgata» – простонародна мова без проміжків між словами, на відміну від класичної («золотої») латини, якою писали римські автори.

** Солід – золота римська монета вагою 4,55 грама.

*** Археологиня Наукового комітету Музею Рупестрійського некрополя у м. Барбарано Романо (неподалік м. Вітербо).

Іл. 1.
Жетон
(раба або собаки).
IV ст. н. е.
Британський музей
(м. Лондон).
Розмір – 56 мм.
Метал – бронза.



Іл. 2.
Жетон
(раба або собаки).
IV ст. н. е.
Національний музей
(м. Рим).
Розмір – 30x33 мм.
Метал – бронза.



Іл. 3. Жетон-підвіска. LERIN.
Графство Лерін (Королівство Наварра).
XV ст. Metropolitan Museum of Art
(м. Нью-Йорк, США). Розмір – 38x51 мм.
Метал – мідь (в емалях з позолотою).



Іл. 4. Жетон-підвіска
(Королівство Наварра). XV ст.
Metropolitan Museum of Art
(м. Нью-Йорк, США). Розмір – 31x41 мм.
Метал – мідь (в емалях з позолотою).



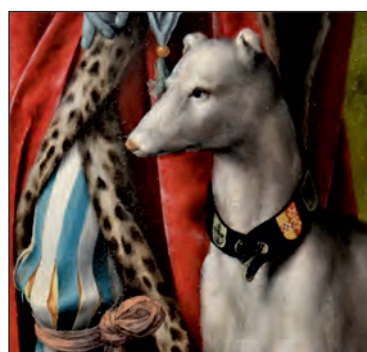
Іл. 5. Пес з королівськими ліліями
на нашійнику. Автор –
Рено де Монтобан. Близько 1495 р.
Кахля з палацу Ізабелли д'Есте
в м. Мантуя (Італія).



Іл. 6. Пес з королівськими ліліями
на нашійнику. Фрагмент гобелена
«Полювання на Єдинорога».
Близько 1495–1505 рр. Metropolitan
Museum of Art (м. Нью-Йорк, США).



Іл. 7. Пес з монограмою
власника на нашійнику.
Фрагмент гобелена
«Єдиноріг перетинає потік».
Близько 1495–1505 рр.
Metropolitan Museum of Art
(м. Нью-Йорк, США).



Іл. 8. Пес з геральдичними щитками
на нашійнику. Фрагмент триптиха
«Поклоніння волхвів». 1515 р.
Автор – Йос ван Клеве.
Національний музей Каподімонте,
галерея Фарнезе, інв. № Q 12
(м. Неаполь, Італія).

Стосовно ж ідеї оподаткування власників собак, то виникла вона беззаперечно вже у Середньовіччі. Дослідник Е. Полак* стверджує, що найбільш давня відома документація щодо такого податку датована 1446-м роком і походить з м. Утрехт (Голландія). В цей час собачий податок не стягувався грішми, але сіллю – дуже дорогим на той час продуктом, оскільки сіль це чудовий консервант (Polak 1939, s. 95). Також з XV ст. заможні німецькі селяни, посідачі власних земельних наділів, були повинні за тримання собак у господарстві платити зерном з врожаю, так зване «собаче зерно» – «Hundeskorn». Зокрема, під 1465-м роком цей податок згадується у актових книгах м. Мекленбурга (Franck 1754, s. 120).

Принагідно тут варто згадати і середньовічний «податок на кормління псів», який у джерелах фігурує під назвами «Canarium», «Brennium» чи «Branarium» (від галльського «Bren» – «висівки»). Адам Нарушевич** у своїй «Історії польського народу» пише, що у XIII ст. «звичай цей увійшов до Польщі від франків і німців» і називався «Naraz» (Naruszewicz 1860, t. III, s. 112). Суть його полягала у тому, що мисливці знатного походження отримували як привілей (або виорендовували) право полювати у панських маєтках разом зі своїми собаками. У ході полювання вони часто зупинялися на нічліг, а піддані селяни з цього маєтку повинні були годувати і їх і їхніх собак власним коштом, або платити взамін цього своєму панові частиною від зібраного врожаю (власне висівками, які є доволі поживними для домашніх тварин).

Англійський дослідник Ч. Слоун стверджує, що у XV ст. з англійців стягували податок на утримання гончих, які використовувалися для вистежування злочинців, і в той самий час існував закон, згідно з яким будь-хто, хто відмовить одній із таких собак у доступі до помешкання, буде розглядатися як співучасник у злочині (Sloane 1955, p. 388). Однак при цьому автор не покликається на джерело.

Функцію ідентифікатора у Середньовіччі частково виконували елементи оздоблення нашійника, на якому могла бути монограма чи геральдична символіка власника (іл. 5–8). Так у Франції XIII–XIV ст. нашійники мисливських собак з псарні французького королівського двору подекуди декорували жовтими ліліями Капетингів на синьому тлі (іл. 5). Також на серії з семи гобеленів кінця XV ст., з колекції музею мистецтва «Метрополітен» (м. Нью-Йорк, США), що мають загальну назву «Полювання на Єдинорога», знаходимо зображення пса з монограмою власника (іл. 7) та пса з королівськими ліліями (іл. 6). А на триптиху «Поклоніння волхвів» (1515 р.) авторства фламандського художника Йоса ван Клеве (1484–1540), що є частиною експозиції Національного музею Каподімонте (м. Неаполь, Італія), зображений пес з декількома різними геральдичними щитками на нашійнику (іл. 8).

Збереглися й вишукані емальовані з позолотою кольорові накладки та підвіски на кінську збрую та на собачі нашійники з Іспанії та Франції (XIII–XV ст.), що зараз перебувають у колекції «Метрополітен» (іл. 3–4). Так на одній із підвісок у вигляді мідного медальйона в емалях і позолоті зображено білого пса, повернутого наліво. Праворуч від пса герб – фортеця на геральдичному щиті. Вгорі праворуч над псом напис «LERIN» (Pendant for Horse Trappings, Spanish, 15th century). Графство Лерін було феодалним володінням на землях королівства Наварра зі столицею в м. Леріні (створене у 1424 р.)***. Тобто ідея зобразити пса і вказати його приналежність чи не вперше тут підтверджується артефактом. Принагідно зауважимо, що працівники музею класифікують цей експонат як «підвіску до кінської збруї», однак у порівнянні з іншими подібними «підвісками» з цього ж музею цей медальйон значно менший (38x51 мм). Це наводить на думку про те, що кріпився він саме на собачий нашійник, оскільки на тілі коня був би просто непомітним.

Подібним до нього й меншим (31x41 мм) є ще один мідний медальйон в емалях з позолотою з експозиції «Метрополітен», походженням з Піренейського півострова, орієнтовно датований у експозиції як XIII–XV ст. (іл. 4). Тут маємо статичне зображення білого пса в нашійнику з позолотою, повернутого наліво (Harness Pendant, Possibly Spanish, 13th – early 15th century). Його помітна схожість з вищеописаним «побратимом» наводить на думку про те, що це все ж XV ст., й можливо походить він також з королівства Наварра.

Все ж, попри появу окремих цікавих інновацій середньовічна доба не породила уніфікований собачий жетон. Поєднання ідентифікаційної, реєстраційної та податкової функцій таких

* Ернст Полак [до 1938 р. Поллак] (1886–1947) – літературний критик і літературний агент чесько-німецького та єврейського походження, котрий, у силу обставин, багато подорожував Європою і жив у Празі, Відні, Лондоні.

** Адам Тадеуш Станіслав Нарушевич (1733–1796) – видатний польський поет епохи Просвітництва, автор історичних творів і політичних трактатів, а також перекладач класичної літератури.

*** Гербом міста Лерін дотепер є саме фортеця.

жетонів відбулося значно пізніше. Пришвидшили їх появу проблеми з бродячими та здичавілими собаками, які заповнили вулиці та площі європейських населених пунктів. Так, у німецьких землях записи про це фігурують у численних протоколах магістратів та рад місцевих громад ще з XVI ст. На таку неприємність громади реагували тим, що бездомних собак ловили та вбивали васенмайстер (гицель) з помічниками. Хоча тут слід зауважити, що у багатьох випадках це призводило до тривалих судових розглядів, де позивачами часто виступали власники ліквідованих помилково домашніх собак (Kosikowski & Matuszewski 2002, s. 157–158).

Зрештою вирішенням стало ідентифікування собак за допомогою бірок (жетонів) і введення податку на власників собак з кінця XVIII ст. Ця практика у XIX ст. поширилася більшістю країн Європи. З XX ст. за прикладом собачих з'являються, масово починають застосовуватися й практикуються до наших днів металеві солдатські жетони-ідентифікатори, які в умовах жахів українсько-російської війни (2022–2025 рр.) часто стають єдиною можливістю ідентифікації пошкоджених вогнем тіл полеглих українських героїв.

Список джерел та літератури

- БРОВИН, В., 2021, Раскопано древнеримское кладбище питомцев: они жили не хуже людей! [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://disgustingmen.com/history/ancient-pet-sematary/>
- ОВСІНСЬКИЙ, Ю. & БІЛИК, Р., 2024, Реєстраційно-податкові собачі жетони на Покутті (1892–1943 рр.). Львів: Растр-7.
- СМЫШЛЯЕВ, А. Л., 2007, История древнего Рима от Ромула до Граков. Москва: Издательство Университета Дмитрия Пожарского.
- BRONZE TAG FOR A DOG OR POSSIBLY A SLAVE, Inscribed: «Hold me, lest I flee, and return me to my master Viventius on the estate of Callistus». The British Museum. Asset Number. 257783001 [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://www.britishmuseum.org/collection/image/257783001>.
- FRANCK, D., 1754, Alt- Und Neues Mecklenburg. Güstrow und Leipzig, lib. VIII, cap. XII, s. 120.
- HARNESS PENDANT, Possibly Spanish, 13th – early 15th century. View at The Met Fifth Avenue, Gallery 307. [Online] Available from: <https://www.metmuseum.org/art/collection/search/25528>
- KOSIKOWSKI, C. & MATUSZEWSKI, J., 2002, O podatowaniu posiadania psów czyli Płacz ze śmiechu wokół budy: studium obyczajowo-prawne. Warszawa: Dom Wydawniczy ABC, 157–164.
- KWAŚNIEWSKI, R. & JURCZUK, M., 2016, O psach i podatkach – historia i współczesność, Rozprawy Humanistyczne. Zeszyty naukowe. Włocławek, XVII (2), 24–44.
- NARUSHEWICZ, A. Ks., 1860, Historia narodu Polskiego. T. III. Kraków.
- NICHOLLS, A., 2014, The Dog in Medieval and Renaissance Europe. Body types, uses and accoutrements. Presented at Royal University of Meridies. Meridies: THL Peryn Rose Whytehorse [Online] <http://www.studioloperyn.wordpress.com>
- PENDANT FOR HORSE TRAPPINGS, Spanish, 15th century. View at The Met Fifth Avenue, Gallery 373. [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://www.metmuseum.org/art/collection/search/22009>
- PIROLLO, M., 2021, Il cane nell'antica Pompei: dalla vita con l'uomo alle raffigurazioni negli apparati decorativi [Online]. Available from: <https://www.madeinpompei.it/2021/08/26/il-cane-nellantica-pompei-dalla-vita-con-luomo-alle-raffigurazioni-negli-apparati-decorativi/>
- POLAK, E., 1939, Rotterdamsche hondenpenningen uit vroeger. Onder Redactie van mr. H. C. Hazewinkel. Gemeente-Archivaris onder Bescherming van het Gemeentebestuur. Rotterdam: Rotterdamsch Jarboekje.
- PONTANI, F., 2015, Il collare di uno Schiavo nel museo delle Terme di Diocleziano. Antica Roma, Lazio, Museo delle Terme di Diocleziano, Roma, un oggetto in un dettaglio. [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://archeotime.com/2015/02/27/il-collare-di-uno-schiavo-nel-museo-delle-terme-di-diocleziano/>
- SLOANE, CH. F., 1955, Dogs in War, Police Work and on Patrol. The Journal of Criminal Law, Criminology, and Police Science, 46 (3), 388.
- STROUHAL, E., 1997, Life of the Ancient Egyptians. Liverpool University Press.
- TRIMBLE, J., 2016, The Zoninus Collar and the Archaeology of Roman Slavery. American Journal of Archaeology, 120 (3), 447–472.

References

- BRONZE TAG FOR A DOG OR POSSIBLY A SLAVE, Inscribed: «Hold me, lest I flee, and return me to my master Viventius on the estate of Callistus». The British Museum. Asset Number. 257783001 [Online]. Available from: <https://www.britishmuseum.org/collection/image/257783001>. [In English].
- BROVIN, V., B., 2021, Raskopano drevnierimskoe kladbishche pitomtev: oni zhyli ne khuzhe ludei! [An ancient Roman pet cemetery has been excavated: they lived no worse than people!] [Online]. Available from: <https://disgustingmen.com/history/ancient-pet-sematary/> [In Russian].
- FRANCK, D., 1754, Alt- Und Neues Mecklenburg. [Old and New Mecklenburg]. Güstrow und Leipzig, lib. VIII, cap. XII, s. 120. [In German].
- HARNESS PENDANT, Possibly Spanish, 13th – early 15th century. View at The Met Fifth Avenue, Gallery 307. [Online] Available from: <https://www.metmuseum.org/art/collection/search/25528> [In English].
- KOSIKOVSKI, C. & MATUSHEVSKI, J., 2002, Opodatkowanie posiadania psów czyli Plach ze smiechu wokół budy: studium obyczajowo-prawne [Taxation of dog ownership or Crying with laughter around the kennel: a moral and legal study]. Warszawa: Dom Wydawniczy ABC. [In Polish].
- KVASNIEVSKI, R. & JURCHUK, M., 2016, O psach i podatkach – historia i spolchesnosts [About dogs and taxes – history and the modernity]. Rozprawy Humanistyczne. Zeszyty naukowe, Volslavek, XVII (2), 24–44. [In Polish].
- NARUSHEVICH, A. Ks., 1860, Historya narodu Polskiego [History of the Polish people]. T. III. Krakov. [In Polish].
- NICHOLLS, A., 2014, The Dog in Medieval and Renaissance Europe. Body types, uses and accoutrements. Presented at Royal University of Merseyside. Meridies: THL Peryn Rose Whytehorse [Online] <http://www.studioloperyn.wordpress.com> [In English].
- OVSINSKYJ, J. & BILYK, R., 2024, Reestratsiino-podatkovy sobachi zhetony na Pokutti (1892–1943 rr.) [Registration and tax dog tokens in Pokuttia (1892–1943)]. Lviv: Rastr-7. [In Ukrainian].
- PENDANT FOR HORSE TRAPPINGS, Spanish, 15th century. View at The Met Fifth Avenue, Gallery 373. [Online]. Available from: <https://www.metmuseum.org/art/collection/search/22009> [In English].
- PIROLLO, M., 2021, Il cane nell'antica Pompei: dalla vita con l'uomo alle raffigurazioni negli apparati decorativi [Online]. Available from: <https://www.madeinpompei.it/2021/08/26/il-cane-nellantica-pompei-dalla-vita-con-luomo-alle-raffigurazioni-negli-apparati-decorativi/> [In Italian].
- POLAK, E., 1939, Rotterdamsche hondenpenningen uit vroeger [Rotterdam dog tags from the past]. Onder Redactie van mr. H. C. Hazevinkel. Gemeente-Archivaris onder Bescherming van het Gemeentebestuur. Rotterdam: Rotterdamsh Jarboekje. [In Dutch].
- PONTANI, F., 2015, Il collare di uno Schiavo nel museo delle Terme di Diocleziano [The collar of a Slave in the museum of the Baths of Diocletian]. Antica Roma, Lazio, Museo delle Terme di Diocleziano, Roma, un oggetto in un dettaglio. [Online]. Available from: <https://archeotime.com/2015/02/27/il-collare-di-uno-schiavo-nel-museo-delle-terme-di-diocleziano/> [In Italian].
- SLOANE, Ch. F., 1955, Dogs in War, Police Work and on Patrol. The Journal of Criminal Law, Criminology, and Police Science, 46 (3), 388. [In English].
- SMYSHLIAEV, A. L., 2007, Istoriia drevnego Rima ot Romula do Grakkhov [History of ancient Rome from Romulus to the Gracchi]. Moskva: Izdatelstvo Universiteta Dmitriia Pozharskogo. [In Russian].
- STROUKHAL, E., 1997, Life of the Ancient Egyptians. Liverpool University Press. [In English].
- TRIMBLE, J., 2016, The Zoninus Collar and the Archaeology of Roman Slavery. American Journal of Archaeology, 120 (3), 447–472. [In English].

Витоки практики ідентифікації та оподаткування собак у Європі: від Античного Риму до Середньовіччя

Ідея людського чи тваринного ідентифікатора сягає корінням у часи Античного Риму, де практикувалися бронзові жетони для рабів та собак. Текст на таких жетонах вказував на ім'я та адресу власника, а іноді й на розмір винагороди за допомогу у поверненні втікача. Однак незначна кількість збережених артефактів такого типу наводить на думку про те,

що ця практика не стала масовою чи обов'язковою і цілком залежала від волі власника, а згодом й повністю була забута.

Середньовіччю завдячуємо появі податку за тримання собак в господарстві, який мав безгрошову форму виплати – сіллю, зерном або висівками. У XIII–XV ст. повинністю для власників собак у селянських господарствах подекуди був також обов'язок годівлі псів знаті, яка у ході полювання часто зупинялася на нічліг у панському маєтку. Піддані селяни з цього маєтку повинні були годувати і панських гостей і їхніх собак власним коштом, або платити взамін цього своєму панові частиною від зібраного врожаю.

Також щодо доби Середньовіччя підтверджується артефактами поява практики позначення на декорованих підвісках жетонovidного типу місця «прописки» собаки та гербу власника. У Франції відома й практика наявності королівської геральдичної атрибутики Капетингів на нашійниках мисливських собак з королівської псарні.

Все це у XVIII ст. зрештою трансформувалося у появу реєстраційно-податкових жетонів для собак, яка з XIX ст. поширилася більшістю країн Європи.

Результати цієї статті можуть бути цікавими для широкого кола дослідників доби Античності та Середньовіччя, історії податкової справи, кінологів, колекціонерів та краєзнавців.

Ключові слова: Рим, Середньовіччя, жетон-ідентифікатор, податок, собаки, пес, реєстраційно-податковий жетон.

Jurij Ovsinskyj, Ph.D., Associate Professor of the Department of Medieval History and Byzantine Studies of Ivan Franko Lviv National University.

Юрій Овсінський, кандидат історичних наук, доцент кафедри історії середніх віків та візантиністики Львівського національного університету імені Івана Франка.

ORCID ID: <https://orcid.org/0009-0004-7174-256X>

Received: 08.03.2025

Advance Access Published: April, 2025